

O PRIVIRE DE ANSAMBLU ASUPRA PROGRAMULUI
RECENSĂMÎNTULUI POPULAȚIEI
ȘI LOCUINTELOR DIN IANUARIE 1992

En janvier 1992 en Roumanie a eu lieu un recensement de la population et des logements. Ce recensement était certainement un besoin majeur pour le pays. D'une part, le recensement précédent était celui de janvier 1977. D'autre part, les changements politiques, sociaux et économiques d'après décembre 1989 réclamaient une opération statistique organisée selon les pratiques internationales et compte tenu des recommandations et des classifications des Nations Unies, surtout en ce qui concerne les caractéristiques économiques de la population.

Dans l'article sont présentés les critères qui ont été pris en considération à l'élaboration du programme du recensement et une brève description de ce programme.

*

Efectuarea unui recensământ al populației și locuințelor nu putea constitui decît o necesitate imperioasă după revoluția din decembrie 1989. Pentru că informațiile disponibile asupra structurilor demografice, socio-culturale și economice ale populației, ca și asupra locuințelor și condițiilor de locuit — atît cît au fost publicate — aveau drept moment de referință recensământul din 5 ianuarie 1977, fiind deci vechi și departe de realități. Pe altă parte, se impunea un nou mod de abordare a vastei problematice a recensământului populației și locuințelor, adaptat schimbărilor intervenite în societatea românească și a celor aflate în rapidă evoluție și schimbare. În plus, clasificările și nomenclatoarele folosite la recensămintele efectuate în vechiul regim trebuiau înlocuite cu nomenclatoarele și clasificările recomandate de organismele internaționale de specialitate.

Pot fi enumerate și alte motivații și rațiuni care impuneau efectuarea rapidă a unui recensământ al populației și locuințelor în România post-revoluționară.

Propunerea organului național de statistică de efectuare a recensământului în luna ianuarie 1992 a fost favorabil primită și aprobată de Guvernul României în martie 1990, iar în luna octombrie a aceluiași an a fost adoptată Hotărîrea Guvernului României privind efectuarea Recensământului populației și Locuințelor (nr. 1079/1990).

Dacă în mod normal pregătirea unui recensământ se face în țările europene în 3 — 5 ani, timpul în care o astfel de operațiune a fost pregătită (a trebuit să fie pregătită) s-a redus practic, la un an.

Noul context politic, social și economic în care urma să aibă loc recensământul ridică în fața celor care au avut misiunea pregătirii acestei vaste operațiuni statistice mai multe semne de întrebare și dificultăți neintilnite la recensămintele precedente din perioada postbelică. Simplificând lucrurile, elementele noi pot fi sintetizate astfel: problemele de natură organizatorică trebuiau abordate și soluționate într-o manieră diferită (cele vechi nemaiputând fi utilizate), iar pe plan metodologic se impunea asimilarea unor concepte noi ca să confere recensământului din ianuarie 1992 atributele și standardele recensămintelor europene contemporane.

Ne vom referi în acest articol doar la problemele de natură metodologică, abordate însă într-un context mai general, cel al programului recensământului.

Nevoile de cunoaștere a societății românești și în particular a acelei secțiuni referitoare la populație și locuințe sînt imense. Un recensământ nu poate oferi informații de cunoaștere decît pentru o anumită fracțiune din aceste nevoi.

După ce criterii ar fi trebuit să ne ghidăm în stabilirea programului recensământului?

Elaborarea programului și concretizarea acestuia în formularele de recensământ au avut la bază următoarele criterii:

1. Cunoașterea acelor caracteristici (domenii) care se impun drept prioritare în actualul moment al evoluției societății românești.
2. Adoptarea recomandărilor organismelor internaționale de specialitate (Comisia Economică pentru Europa a Națiunilor Unite, Biroul Internațional al Muncii) și luarea în considerare a practicilor și experiențelor semnificative din alte țări.
3. Asigurarea unei comparabilități satisfăcătoare cu recensămintele anterioare.
4. Luarea în considerare a contextului și realităților în care recensământul urma să aibă loc.

O prezentare, fie ea și succintă, a acestor criterii mi se pare utilă cititorului.

La cinsprezece ani de la recensământul precedent, cunoașterea cu exactitate a numărului populației pe sate, comune, orașe (municipii), județe și chiar la nivel național capătă valențe și dimensiuni noi.

Datele din statistica demografică curentă referitoare la numărul populației în anii 1977—1992 au la bază rezultatele recensământului din 5 ianuarie 1977 și ansamblul intrărilor și ieșirilor din anii 1977—1991. Nu avem motive a suspecta calitatea și exhaustivitatea informațiilor referitoare la fluxurile de intrări și ieșiri prin mișcarea naturală a populației. Chiar dacă anumite dubii sau rezerve ar putea exista asupra caracterului complet al înregistrărilor, personal consider că avem o statistică bună a mișcării naturale a populației. Există suficiente probleme de ameliorat, de perfecționare în aria circuitului informațiilor, a calității acestora și

vitezei de transmitere (inclusiv a înregistrării nașterilor la oficiile de stare civilă), dar acestea nu pot afecta valabilitatea afirmației de mai sus*.

În schimb, efectele mișcării interne și externe asupra numărului populației s-ar putea să nu fie cunoscute statistic în totalitate. Reglementările restrictive în domeniul schimbării de domiciliu și reședință pot explica mecanismul și cauza unor posibile diferențe dintre cifrele furnizate de statistica demografică curentă asupra numărului populației și cifrele rezultate la recensămînt. În același sens trebuie luate în considerare efectele emigrației ilegale — cunoscute sau nu — neincluse în statistica demografică curentă.

O importanță particulară a fost acordată caracteristicilor economice ale populației. Cred că nu este nevoie de argumentație pentru a evidenția utilitatea cunoașterii exacte a dimensiunii populației active (ca ofertă de forță de muncă) și celor două componente ale acesteia: populația ocupată și numărul șomerilor (divizați la rîndul lor în cei care au avut un loc de muncă, l-au pierdut și sînt în căutarea unui alt loc de muncă, pe de o parte, și cei aflați în căutarea primului lor loc de muncă, pe de altă parte).

Cunoașterea fizionomiei populației ocupate după statutul profesional ca și după sectorul (forma de proprietate) în care se află locul de muncă, a reprezentat, de asemenea, un element prioritar de cunoaștere.

În sfîrșit, voi mai aminti — în același context — importanța și atenția acordată cunoașterii mobilității teritoriale a populației, anumitor aspecte ale fertilității populației și — nu în ultimul rînd — structurii populației pe naționalități, după limba maternă și religie.

Luarea în considerare a recomandărilor internaționale [1] a dominat constant ansamblul activităților de concepere a programului de înregistrare și de concretizare a acestuia în formularul de bază al recensămîntului. Și aici un tratament privilegiat s-a acordat caracteristicilor economice. Populația activă este definită în conformitate cu cele mai recente recomandări ale Biroului Internațional al Muncii [2], înregistrarea ocupației are la bază cea de a treia revizie a clasificării ocupațiilor adoptată la a 14-a Conferință Internațională a Statisticienilor Muncii [3], iar clasificarea populației active pe ramuri și subramuri ale economiei naționale are la bază, de asemenea, cele mai recente recomandări internaționale [4].

Dacă asimilarea conceptelor în concordanță cu standardele internaționale nu a constituit o mare dificultate în sine, mai grea s-a dovedit elaborarea clasificărilor și nomenclatoarelor respective. Acestea trebuiau a fi operaționale în condițiile specifice țării noastre.

Adoptarea unor concepte, clasificări și nomenclatoare noi nu are în fond alt obiectiv decît acela al asigurării unei bune compatibilități internaționale a datelor de recensămînt. Deasupra nevoii de a satisface în acest fel multiplele solicitări de date statistice ale organismelor inter-

* Informațiile vehiculate asupra neînregistrării, în anumite situații, a copiilor născuți „cu probleme” (malformații, subponderali etc.) și decedați ulterior s-au dovedit nefundate și infirmate de evoluția mortalității infantile și a mortalității în 1990. Aceasta nu înseamnă că nu au existat însă cazuri, izolate, de neînregistrare.

naționale guvernamentale și neguvernamentale se află propriile noastre interese de a ne raporta la comunitatea internațională în evaluarea stadiului de evoluție a societății românești și în fundamentarea programelor de redresare economică și socială a țării, de integrare în structurile europene.

Dacă adoptarea clasificărilor și nomenclatoarelor internaționale a fost apreciată drept o necesitate indiscutabilă, nu a fost însă neglijată exigența asigurării unei comparabilități satisfăcătoare cu recensămintele anterioare. Este tendențioasă și lipsită de argumentație solidă contestarea „în bloc” a validității datelor statistice din vechiul regim. Falsificarea acestora este incontestabilă, dar trebuie făcută o distincție netă între statisticile economice și cele demografice, acestea din urmă fiind, prin natura lor, extrem de greu (dacă nu imposibil) a fi falsificate. Metoda la care s-a recurs, în cazul acestor statistici, a fost nepublicarea lor sau publicarea parțială. (Structurile și conceptele socio-economice folosite la recensămintele anterioare purtând însă amprenta regimului). Datele recensămintelor efectuate în perioada postbelică își păstrează valoarea și elaborarea programului recensământului din ianuarie 1992, luând în considerare dezideratul asigurării unei comparabilități satisfăcătoare a datelor în timp, nu poate decât să-i amplifice valoarea.

În fine, un ultim criteriu care a trebuit să fie luat în considerare la elaborarea programului recensământului din ianuarie 1992 a fost contextul politic, social și economic în care această operațiune urma să aibă loc. O investigație statistică de complexitatea și dimensiunile recensământului populației și locuințelor reclamă o anumită stare a societății, care să asigure un cadru favorabil, normal pregătirii unei astfel de operațiuni și, mai ales, desfășurării ei. Or, România la începutul anului 1992 era o societate aflată la numai doi ani de postcomunism, marcată de profundă criză, tensiuni sociale, dificultăți economice. Un context mai degrabă nefavorabil unui recensământ. Programul acestuia nu putea fi, în aceste condiții, extins la nivelul nevoilor de cunoaștere. El trebuia concentrat și bine dozat. Credeam că am realizat acest deziderat împus de realitățile politice, sociale și economice ale momentului.

Efectuat la 15 ani de la recensământul precedent, recensământul din 7 ianuarie 1992 va oferi, prin datele sale, imaginea societății românești în acea secțiune a ei referitoare la populație, fond locativ și condiții de locuit.

Cunoașterea cu exactitate a numărului populației (sate, comune, orașe, (municipii), județe, țară), unul din obiectivele majore ale oricărui recensământ, capătă o dimensiune particulară la acest recensământ. Nu numai pentru că au trecut 15 ani de la precedentul recensământ ei și din alte rațiuni.

Reglementările restrictive în privința schimbării domiciliului și reședinței au generat, în unele cazuri, diferențe importante între numărul real al populației și cel oferit de statistica oficială. Abrogarea acestor reglementări a avut drept urmare o creștere considerabilă a fluxurilor migratorii în anii 1990 și 1991. Recensământul va permite a cuantifica aceste fluxuri și efectele lor asupra numărului populației.

Calcululele postcensitare ale numărului populației iau în considerare ansamblul intrărilor și ieșirilor. Migrația externă a fost luată în consi-

derare la nivelul informațiilor statistice furnizate de Ministerul de Interne. Cît de complete au fost acestea pentru cei 15 ani de la recensămîntul precedent? Datele pe care ni le va furniza recensămîntul din 7 ianuarie 1992 va permite a analiza impactul acestei componente a mișcării populației (atît de puțin cunoscută și studiată la noi) și nu ar trebui să ne surprindă diferențe între rezultatele recensămîntului și statisticile curente.

La nivelul structurilor ce vor fi cunoscute prin recensămînt se cuvin a fi menționate, pe lângă cele socio-economice deja menționate indirect, structurile referitoare la naționalitate, limbă maternă și religie. Este vorba de caracteristici extrem de importante (și sensibile) în contextul socio-politic actual, a căror cunoaștere este însă indispensabilă.

Informații extrem de valoroase vor fi furnizate de recensămînt asupra migrației interne. Înregistrarea domiciliului, a reședinței, a domiciliului anterior, a anului schimbării ultimului domiciliu/ultimei reședințe și a locului nașterii va permite a cunoaște aspecte noi ale fenomenului migratoriu în România.

Fertilitatea populației a cunoscut în țara noastră evoluții de excepție. Studiarea fenomenului numai cu ajutorul datelor transversale este parțială, ea neoferind viziunea longitudinală a fenomenului, dominantă în cunoașterea acestuia. Înregistrarea numărului de copii născuți-vii de femeile în vîrstă de 15 ani și peste va oferi anumite informații asupra formării descendentei finale a generațiilor. Introducerea anului căsătoriei (pentru femeile aflate la prima lor căsătorie) în programul recensămîntului din ianuarie 1992 va permite a adînci studiul longitudinal al fertilității, pe promoții de căsătorii și în funcție de durata căsătoriei.

Programul de înregistrare pentru locuințe cuprinde caracteristici referitoare la forma de proprietate, număr de camere și suprafața acestora, instalația de apă curentă, apă caldă, toaletă cu apă, baie, bucătărie, gaze la bucătărie, sistem de încălzire, etaj, anul construirii, materialul de construcție al pereților exteriori, tipul locuinței. Toate aceste caracteristici vor asigura o bună cunoaștere a fondului locativ și, în corelație cu datele asupra populației, vor oferi informații concludente asupra condițiilor de locuit ale populației.

România se află în perioadă de tranziție. Procesele declanșate în sfera economicului afectează direct structurile economice ale populației. Recensămîntul din ianuarie 1992 va reflecta fizionomia acestor structuri la data recensămîntului. Este însă cert că această fizionomie se află în evoluție rapidă și datele recensămîntului vor deveni curînd inoperante, fiind depășite de realități. Se impune, pe de o parte, o tratare și publicare privilegiată a datelor asupra caracteristicilor economice ale populației și, pe de altă parte, găsirea unor surse de informații care să permită actualizarea (fie ea și parțială) structurilor economice ale populației în perioada postcensitară.

Apare evident faptul că astfel de surse nu pot fi decît cele administrative și, îndeosebi, ancheta asupra populației active, a cărei organizare este imperios necesară.

Programul recensămîntului din ianuarie 1992 este elaborat în consens cu recomandările organismelor internaționale de specialitate și îndeosebi cu recomandările Comisiei Economice pentru Europa. Nu au putut fi însă neglijate unele particularități naționale. Faptul că o persoană poate

avea în documentul de identitate pe lângă domiciliu și o reședință constituie o dificultate pentru definirea populației unei localități (și, implicit, a gospodăriei și structurii acesteia) în conformitate cu standardele internaționale actuale. Pe de altă parte, este evident faptul că transpunerea programului în formularele de recensământ (și instrucțiunile corespunzătoare) putea fi mai exactă.

Pregătit într-un timp scurt și efectuat la doi ani de la Revoluția din decembrie 1989, într-un context politic, social și economic extrem de complex, recensământul din ianuarie 1992 marchează un pas important în direcția integrării statisticii românești în standardele internaționale.

aprilie 1992

VASILE GHEȚĂU

Referințe bibliografice

- 1 Nations Unies, Commission Economique pour l'Europe. *Recommandations pour les recensements de la population et des habitations de 1990 dans la région de la CEE*. Nations Unies, New York, 1988.
United Nations, Statistical Office. *Supplementary Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses*. ST/ESA/STAT/SER.M/67/Add.1, United Nations, New York, 1990. United Nations, Statistical Office. *Emerging Trends and Issues in Population and Housing Censuses*. ST/ESA/STAT/SER.F/52, United Nations, New York 1991.
- 2 International Labour Office. Thirteenth International Conference of Labour Statisticians. *Resolution I: Resolution Concerning Statistics of the Economically Active Population, Employment, Unemployment and Underemployment*. Geneva, 1983.
- 3 International Labour Office. *International Standard Classification of Occupations (ISCO — 88)*. Geneva, 1990.
- 4 Nations Unies. Bureau de Statistique. *Classification internationale type, par industrie, de toutes les branches d'activité économique*. Troisième révision. ST/ESA/STAT/SER.M/4/Rev.3, New York, 1990.